

Overweging 9 augustus 2015

Niet van brood alleen

Deuteronomium 8, 1-10; Efeziërs 4, 30-5,2; Johannes 6, 37-51.

Al voor de vierde week op rij lezen we in de evangelietekst over brood. Eerst bij Marcus, nu bij Johannes. Het blijkt een belangrijk thema. Niet alleen liturgisch, maar ook in het dagelijks leven. En niet te vergeten op het wereldtoneel. Brood betekent zo oneindig veel meer dan alleen de boterham op je bord. En zelfs die boterham is verre van vanzelfsprekend voor heel veel mensen. Brood staat voor wat onze honger stilt. Voor alles wat we dringend nodig hebben gebruiken we de uitdrukking broodnodig.

Broodmaaltijd, broodhonger, broodnijd, broodoorlog. Brood kan verenigen en scheiden. De Hebreeuwse letters l, ch, m kunnen zowel brood als strijd betekenen. Afhankelijk van de uitspraak lèchèm of lachem. Eigenlijk is dat ook het dubbelzinnige van Jezus. Hij is geboren in bethlehem, broodhuis, maar zijn dood is het gevolg van strijd. Hij is brood van leven, maar ook teken van tegenspraak. Zijn leven is onderscheidend en dwingt tot keuzes, en als zodanig is hij ook aanleiding tot tweestrijd.

Liefde en haat, oorlog en vrede liggen dicht bij elkaar. Dood zaaien of leven verwekken; aan ons de keuze. Brood symboliseert dit keuzemoment. Als brood en strijd, leven en oorlog zo dicht bij elkaar liggen, wat maakt dan het verschil? Waar gaat brood over in strijd? Leven in dood en verderf?

Brood zou je kunnen definiëren als grondstof voor leven. Dat kan van alles zijn en in de praktijk is het dat ook. Kijk maar wat we nodig hebben voor ons leven en hoe er strijd over ontstaat. Leefruimte, vrijheid, geld, energie, grondstoffen, idealen en levensovertuigingen. We hebben ze allemaal nodig en zij zijn evenzo vaak oorzaak van oorlog. Wat levensnoodzakelijk is voor allen vervreemdt ons van elkaar en drijft ons uiteen. We raken erdoor verwijderd van onze oorsprong.

Al helemaal in het begin van de schrift horen we hierover. De mens die in de tuin van Eden is geplaatst krijgt de keuze tussen sterfelijkheid en leven. Zijn nieuwsgierigheid, zijn begeerte om gelijk aan God te zijn brengen hem ertoe de verkeerde keuze te maken. Hij reikt naar de eeuwigheid en verkrijgt de sterfelijkheid. Het gaat er niet om dat hij op een kinderlijke manier ongehoorzaam is. Door te willen zijn wat hij niet is en nooit zal kunnen zijn, namelijk als God zijn, is hij niet gehoorzaam aan wie hij als mens is en verliest daarmee zijn oorspronkelijkheid. Hij onttrekt zich aan het scheppingswoord dat aan de oorsprong staat van zijn bestaan. Gehoorzaamheid aan het woord van God is in de eerste plaats leven in overeenstemming met het scheppingswoord. Voor de wet komt de schepping. Eerst is er het woord dat de mens scheidt als beeld en gelijkenis van God. Niet als God, maar als beeld en gelijkenis. Daar ligt de essentiële keuze die aan alle andere keuzes voorafgaat. Wil ik als mens leven of niet? Daarna komt de vraag: hoe doe ik dat dan? We willen immers de weg terug vinden naar het paradijs, naar het beloofde land.

En daar beginnen de lezingen van vandaag. Het volk dat op weg is door de woestijn naar het beloofde land, ontvangt opnieuw een woord van God. Ook dit woord stelt het volk voor de keuze. De geboden, de woorden van God, worden gegeven met het oog op leven. Opdat het volk in vrede en welstand woont in het land dat het gaat betreden. Het gebod is geen keurslijf, geen nieuwe slavernij, maar een weg naar vrijheid en geluk. Anomie, wetteloosheid, onbepaalde individuele vrijheid is slavernij. We hebben een verkeerd begrip van vrijheid wanneer we denken dat individuele vrijheid het hoogste

goed is en maatgevend voor de inrichting van onze samenleving. Wanneer we onze persoonlijke vrijheid niet aan banden laten leggen door wat menselijk juist is, dan verliezen we allen onze gezamenlijke vrijheid. Dit is onafhankelijk van welk religieus systeem dan ook.

Maar leven is meer dan vrijheid. Om mens te zijn in de volle betekenis van het woord moeten we ons voeden naar lichaam en ziel. Het volk mag dan in het beloofde land leven in overvloed, maar het woord leert hoe daar mee om te gaan, zodat er voor iedereen levensmogelijkheden zijn.

Het verschil in brood als bron van leven en als oorzaak van strijd is gelegen in de toe-eigening waarbij de ander wordt uitgesloten. Zodra iemand zich toe-eigent wat bedoeld is voor allen, de gaven van de schepping, gaat het fout. Dan ontstaat een tweedeling tussen bezitters en bezitlozen en daarmee ontstaan rijkdom en armoede, overdaad en gebrek. Wanneer dat verschil te groot wordt, desintegreert de samenleving.

Het volk Israel heeft die les al geleerd in zijn tocht door de woestijn. Bij de gave van het brood uit de hemel. Daarbij werd van Godswege gezegd dat men niet meer mocht nemen dan wat men voor die dag nodig had. En op de dag voor de sabbat een dubbele portie. Het brood uit de hemel is immers bedoeld voor het hele volk. Wat meer werd genomen, bedierf. We bidden nog steeds voor het dagelijks brood. Dat is niet alleen een smeekbede, maar ook een ethisch appèl. Het herinnert ons eraan dat de gaven die we van God vragen niet ons exclusieve bezit zijn. Dat wij ze niet ten koste van het leven van anderen mogen toe-eigenen. Bovendien leert het ons te vertrouwen op de zorgende liefde van God. Heel veel toe-eigening en stapeling van bezit is immers gebaseerd op hebzucht en angst.

De leerlingen van Jezus leerden die les bij de broodvermenigvuldiging. Zij wilden de mensen wegsturen van de plaats en de persoon die hun levenshonger stilde. De leerlingen hadden maar amper genoeg voor zichzelf bij zich, vijf broden en twee vissen. Toen zij op het woord van Jezus deelden wat zij hadden, werden zij van bezitters deelgenoten aan de gaven van de schepping, hieven zij het verschil tussen hongerigen en bezitters op. De gaven die we om niet ontvangen, de vissen, en het brood, vrucht van de aarde en van het werk van onze handen, zijn er om gedeeld te worden, om te voeden wie hongeren en dorsten naar leven.

Jezus wijst zijn leerlingen op de weg van concrete gerechtigheid. Het beloofde land is niet alleen visioen, geen louter spirituele werkelijkheid. Het ontstaat daar waar de gaven van de schepping en het werk van onze handen ten dienste worden gebracht van het geheel. Dat maakt het verschil tussen dood en leven, tussen vrede en oorlog.

Zoals Jezus zichzelf geeft voor het leven van de wereld, zo ook moeten de leerlingen doen. Niet als bezitters, maar als uitdelers van Gods rijke genade. De Efezebrief wijst ons de weg: "Weest als geliefde kinderen navolgers van God en wandelt in de liefde zoals Christus u heeft liefgehad. Weest vriendelijk jegens elkaar en barmhartig en vergeeft elkaar". Voor dat leven ontvangen we het brood uit de hemel, brood van eeuwig leven, Christus zelf, in de eucharistie, de maaltijd die een afbeelding is van de wereld zoals die zou moeten zijn. Daar worden we naar lichaam en ziel gevoed om ervan te delen met velen, voor het leven van de wereld. Amen.